

Banatul Literar

REVISTĂ LUNARĂ

Director: Lucian Costin

CUPRINSUL:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pe câmpia Banatului	Damian Izverniceanu
Sonete	Grigore Bugarin
„	V. Flueraș
Galbănul împăratului	Mia Cerna
Omul preistoric	Lucian Costin
Iarna	Ioan J. Bănățanu
O dimineață de iarnă	Lucian Costin
Vântul (studii de folclor bănățean)	„
Pagina începătorilor bănățeni	V. Moșoarcă, I. F.
Cronica	{ Ioan Miuța Gr. Buga-rin L. Costin

Un exemplar: 10 lei

BANATUL LITERAR

An. I. No. 5-6

REVISTĂ LUNARĂ

Lugoj, Februarie 1935

Director: **Lucian Costin**

Redacția: **Lucian Costin, Caransebeș**

Administrația pentru Timișoara: Eugen Dascal Strada Mircea Vodă 7. Timișoara IV.

Pentru toate celelalte regiuni: **Lucian Costin, Caransebeș.**

PE CÂMPIA BANATULUI

De: **DAMIAN IZVERNICEANU.**

Născut, crescut în ținuturile deluroase, la poalele munților, am învățat să-i iubesc și dragostea lor a înfipt rădăcini adânci în sufletul meu. Munții acoperiți de păduri, cu coastele lor râpoase acoperite de stânci, ce se pierdeau în văi adânci întunecate, dealurile învăluite în iarbă; în tufisuri de spini, de măceși și de alunış, a căror coaste se pierdeau în alvia râului cu unde sglobii și murmur dulce și care își rostogolea undele peste bolovanii întâlniți în cale, desvăleau înaintea ochilor omenești tot atâtea tablouri minunate, care frapează privirile și încântă inima. Pe aici poporul paserilor cântătoare, privighetori, mierloi, sturzi și multe altele, de dimineața și până târziu în noapte își înălțau splendorile melodii de sub bolțile de frunzișuri, spre cerul cel albastru, spre Dumnezeu.

Odată, ca din senin, s'a nimerit așa că a trebuit să-mi mut domiciliul dela munte la șes. La început eram decepționat, dar, încetinel, m'am obișnuit cu câmpia mai netedă decât palma, care se pierdea departe, departe la marginea orizontului, unde se îmbina cu cerul cel albastru, ori cu norii plumburii.

Câmpia, ca și munții, își are farmecul ei, dar trebuie să înveți a o pricepe, a o iubi. Ieșind afară pe câmp, în liniștea monotonă, unde abia auzai ciripit de rândunele sau de vrăbii, mă simțeam fărmeecat de această monotonie. M'am oprit locului și priveam întinderile verzi, nemărgenite. Câte odată îmi aruncam privirile asupra unor suluri și clăbuciri de fum, cari se vedeau departe-departe la marginea orizontului. Era fumul locomotivei unui tren, care numai după timp de o oră se vedea undeva departe alunecând fără sgomot peste întinsul verde, ca o jucărie de copil. Ecoul sgomotului, neizbindu-se de nici un obstacol se pierdea în nemărginire, nu ca în văi, unde rostogolirea pietricelei produce sgomot și ecoul vibra mult timp în vale.

Colegul Cristian dela câmpie, om în stare bună, cu câteva zeci de jugăre de pământ, un sărântoc ca mine și mulți alții, mi-a zis într'o zi:

— Școala s'a terminat, încheierea anului s'a făcut. Dacă dorești să te desfășezi câteva clipe pe întinsul câmpiei, pofteste mâne cu mine la moșia mea. Plecăm dimineața pe răcoare și întorcem seara.

Am acceptat. În ziua următoare, zi frumoasă de vară, pecând soarele se ivea de după marginea orizontului, neobișnuit de mare, ca un disc

uriaz încărcat de jărătic, de culoare roșie-rozalburie, am ieșit cu brișca din Jimbolia și înaintam pe câmpul neted. Era către sfârșitul lui Iunie. Înaintea ochilor nu se vedea decât un singur tablou ce se pierdea în marea imensitate, care se învârtea în jurul nostru cu periferiile tot mai repede. Verdele tablelor de porumb, spicele grâului cu capetele plecate și oarzele aurii străluceau în belșugul razelui soarelui, care tot mai mult se ridica pe bolta limpede și curată a ceriului. Ici, colea, prin ovesele de un verde spălăcit luminau macii roșii ca niște lumânările aprinse.

Arbori solitari se vedeau pe întinsul câmpiei, care la distanțe mari părea așa îngrămădiți ca în niște grădini de pomi; dar cu cât ne apropiam mai mult, grădina se destrăma mereu. Ciocârlii vesele, în triluri, gingașe și dumnezești urcau în sus în cercuri spirale, spre sclipitorul albastru al ceriului. Din marea de verdeață prepelițele își strigau numele: pitpalac!... pitpalac!... pitpalac!... La mari îndepărtări, deasupra unor zabrane, câduri de cioare zburau pe deasupra arborilor, în care își aveau cuiburile. De prin arborii de pe lângă drum, din cuiburi străvăzătoare, făcute abia dintr'un mănunchi de bețișoare, coțofenele speriate părăseau cuibul în sbor săltăreț.

Canarele de pe câmpie, resfirate, pierdute ici colea între câte un mănunchi de verdeață mai întunecată, încep a se ivi pe marginea drumului. Drumul nostru duce aproape paralel cu linia de hotar, ce desparte Banatul în două părți, în partea românească și cea sârbească. Iată se ivește și un pichet. E pichetul grănicerilor români. Câțiva soldați ședeau tolăniți pe iarbă. Cel ce făcea de santinelă, stând cu arma la umăr, făcu un gest cu stânga: calea e liberă. Dincolo de pichet, la vre-o patruzeci-cinzeci de pași era pichetul sârbesc, un bordeiu acoperit cu stuf și paie. Printre aceste două pichete era trasă o brazdă de plug, care marca linia ce spinteca în două păuntecele Banatului.

Înaintăm. Dintr'un pâlce mai mare de verdeață se ivesc trei turnuri de biserici, apoi acoperișe de case alb văruițe. Trecem prin comuna Checea. De pe vârful de coș al unei case, dintr'un cuib mare de vreascuri de salcie, doi pui drăgălași de barză își ridică capetele acoperite cu puf alb și cu ciocuri portocalii. Și cu ochii lor ca niște mărgelile negre, încercuite de un inel tot portocaliu, priveau în jur de ei plini de naivitate copilărească.

Ieșind din comună, câmpia din nou se desvălește larg înaintea privirilor noastre. Un coș înalt svâcnește în sus dintr'o îngrămădire de verdeață și se văd și acoperișe de casă. Este o fabrică de țiglă. Ajungem acolo. Cercetăm țiglarăia. Jirezi de paie stau înaintea cuptorului, cu care făceau focul pentru arderea țiglei. De acolo pornim mai departe, înaintea noastră câmpia își continuă întinderea în monotonia ei, presărată ici colea cu conace și cu arbori solitari.

Conacul tovarășului meu era situat lângă vechea alvie a Begheiului, pe ale cărui maluri și deoparte și de alta, erau ridicate *dâlme*, adică diguri care se prelungeau îndelungul râului. Matca râului este mai înaltă

decât suprafața câmpiei cu aproape un metru și jumătate. Digurile apără câmpia de revărsarea apelor, atunci când plouă mult. Altcum abia se compune din băltoace cu apă puțină, verde, plină de broaște și alte animale acvatice inferioare.

Am vizitat gospodăria conacului prietenului meu. Era primitivă. Casa și șurele erau înțepenite pe pilaștrii de lemn, cu îngrădire de nuele între ei și lipită cu pământ amestecat cu paie, apoi văruiată pe dinlăuntru și pe dinafară. Aci o cameră era destinată proprietarului, iar în a doua locuiau argații cu familiile lor, încolo erau grajdurile pentru vite. Câțiva copilași se jucau în bătătură la umbra casei, mai bine zis se plectiseau. Nespălați, neîngrijiți, cu părul vâlvoiu prin care își treceau la scurte răstimpuri cele zece unghii ale mâinilor, ne-au primit cu ochi mirați, în urmă își căutară mai departe de treburi. Unul mai mărișor se căsnea cu desăhmarea calului dela brișcă. Pe semne erau buni prieteni; calul îi mirosea capul și-l privea cu duioșie, iar băiatul îi netezea coama de pe frunte, ce-i acoperea un ochiu.

La capătul clădirilor, subt o șură sprijinită numai pe pilastri, fără pereți, ca aerul și musca să nu întâmpine obstacole, rumegau la adăpostul arșiței solare vr'o șase-șapte vaci și un taur, vr'o patru-cinci cai, câțiva porci și o mulțime de găini, nu de rasă, răcăiau gunoiul și alergau prin ierburi.

Tovarășul meu era stăpân peste o moșie de cinzeci-șasezeci de jugăre de pământ arabil, neted ca palma și pe care i-o lucra două familii de țărani. Pământul era cultivat cu grâu și porumb, apoi puțin zarzavat pentru necesitățile casnice ale stăpânului și ale argaților.

Am pornit prin holde. Porumbul era după a doua prășire. Era bi nișor crescut deasupra solului și acum își avea umbra proprie, care îl feria de arșiță. Grâul era pe deplin crescut, spicele formate și grăunțele deasemenea încărcate de materia lăptoasă. Așteptau coacerea. Spicele greoaie, încărcate de belșug, își sprijineau capetele unele pe altele și astfel formau valuri-valuri pe întinsa mare de smarald.

M'am apropiat de spice și le priveam cu drag, dar spre cea mai mare uimire a mea, am descoperit pe fiecare spic patru-cinci insecte dintr'o specie, pe care nu o cunoșteam. Se asemănau mult cu cărăbușul, dar erau cu mult mai mici, abea dacă ajungeau o lungime de cinci milimetri. Am smuls un spic și l-am examinat mai cu atențiune. Insecta părea amorțită, dar râtul îl ținea înfipt adânc în grăunțele plăpând și moale, sugându-i toată vлага. Am smuls insecta de pe spic, apoi câteva grăunțe devorate, le-am pus în palmă și le-am arătat tovarășului meu Cristian:

— Vezi, asta până acum n'am observat. Blăstămatele acestea de insecte îmi distrug recolta.

Și aruncându-și privirile peste holdă și văzând mulțimea lor fixată în spice, iar altele roind în sboruri domoale pentru a-și căuta alte spice, îl cuprinse o furie, care îl făcu să crâșnească din dinți și să amenință cu pumnii:

— Of, de-aș putea, cum le-ași distruge deodată pe toate!...

Dar bietul om nu putea face nimic, căci mulțimea lor îi covârșea puterile.

Am lăsat să-și vadă de treburi și am plecat singur, chemat parcă de misterul întinderilor, de culorile și de monotonia imensei întinderi, unde nu există, ca la munți, nici freamăt de codru, nici șopot de izvoare, nici imnuri de paseri și unde toate mișcă în armonia dumnezeiască a naturii. De pe digul Begheiului privii în jur de mine. Un cerc fantastic de mare mă înconjura, la marginile căruia nu se vedea nici cea mai mică umbră de munte, deal sau colină. În alvia Begheiului bălți cu apă clocită și stătută să vedeau pretutindeni, din care răsăreau fire rare de pipirig, ce serveau de ascunziș broaștelor, când se ivea cocostârcul prin văzduh în plutiri plane. Nu plouase de mult, era secetă. În astfel de timp digurile nu aveau importanță. Existența lor însă era cu atât de mai mare însemnătate primăvara, când vânturile de Sud și ploile călduțe topeau la repezeală zăpada dela munte. Atunci să vezi cum alvia devine prea îngustă și cum apele își împing valurile între cele două diguri. Se scurg tot așa de repede ca și clipele unei vieți omenești.

De pe dig privită, câmpia părea mai largă, mai măreață în simplitatea și monotonia ei. Pretutindeni diferitele nuanțe ale verdelui, care scilipeau în potopul dogoritor al soarelui ce se îndrepta mereu deasupra creștetului. Din valuri de verdeață mai întunecată se vedeau turnurile bisericilor și coșurile fabricilor de țiglă. Erau acolo subț îngrămădirea de verdeață sate ca Pustinișul, Bobda, sate românești ce existau de zeci de secole. Mai existau și sate locuite de minoritari, coloniști, aduși p'aci de stăpânitorii mașteri ai Banatului, cari luând pământul vechilor băștinași, îl dădeau celor aduși de vânturi din lumea largă.

Liniște în ceriu, liniște jos pe pământ, liniște era pretutindeni. Liniște era și dincolo de frontieră, dincolo de brazda de pământ, ce spinteca nu numai corpul, ci și sufletul Banatului. Deodată am tresărit. Dintr'o îngrămădire de verdeață, de dincolo de hotar, un ropot de tobă se împrăștia pe undele văzduhului până la mine. Tobă?... militari?... aici la frontieră?... Ce rost pot avea aici în liniștea aceasta, unde aproape nu se vede suflet de om?... Dar m'am recules, zâmbind de uimirea mea momentană. În comuna învecinată, de dincolo de frontieră, un gardian al primăriei, anunță cu toba sătenilor, te miri ce treburi de-ale primăriei. Dar cu toate acestea am rămas obsedat de gândul că am auzit bătând toba în altă țară.

Totuși pentru mine Banatul întreg nu este altă țară, ci colțul Sud-Vestic al Daciei regilor Buerebista și Decebal, Dacia cucerită de Impăratul Traian și Dacia stăpânită de Impăratul Aurelian.

Coborând de pe dig am dat într'un pâlc de răchită. Un ciripit asurzitor de vrăbii îmi făcea să-mi țiuie urechile. Le cunoșteam ciripitul de chemare, de dragoste, de răfuială între bărbătuși, dar le cunoșteam și ciripitul de pericol. De astădată se dădea alarma de pericol.

M'am oprit și cu privirile începui a cerceta și a scruta frunzișul. Erau adunate aproape grămadă și se ciorovăiau cu un dușman, pe care nu-l vedeam. Frunzișul era prea des.

M'am apropiat mai mult de boschetul de răchită. Vrăbiile țipau tot mai inverșunate. Zărindu-mă însă, deodată se zăpăciră și mai mult și amuțiră. Pe semne, prin apropierea mea descoperiră un dușman, un nou pericol ce le amenința. Dar în clipele acelea, profitând de zăpăceala gu-reșelor, o coțofană fășui din desiș, se năpusti asupra unui puișor plăpând de vrabie, îl înhăță în plisc și ca o săgeată albă-neagră se porni într'un sbor cadențat departe, departe pe câmpie. Am urmărit-o cu privirile până deodată s'a șters din zare, la marginile orizontului. Iși ducea prada, hrana progeneriturilor sale.

Celelalte vrăbii amuțiră. O liniște mortală se lăsă peste boschetul de răchită și o tristețe adâncă în sufletul meu.

M'am depărtat îngândurat. Voiam să meditez asupra faptului, dar deodată mă izbiră versurile nemuritorului Coșbuc:

...„Nu cerceta aceste legi,
Că ești nebun când le 'nțelegi!...

Era spre înserate. Soarele mare, cât roata dela gabrioleta noastră și roșu ca focul dintr'un furnal, în care se topea fierul, scăpăta tot mai mult la marginea orizontului, năpădind câmpia de valuri de raze roșii-violete până dispăru în neant.

Câmpia prinse a se învăli încetinel în umbrele înserării, iar deasupra pe ceriul albastru-violet, un nouraș strălucitor ca de bronz, plutea la mari înălțimi fără de nici o țintă.

Intorcându-mă spre conac, gabrioleta aștepta gata de plecare.

Sonete

GRIGORE BUGARIN.

I.

Țăran legat puternic de-alui glie,
Mi s'au sfârșit cărările în sai.
Am regăsit în codrul fermecat
Izvorul nesecat de poezie.

Strămoșii, de sub glie, m'au chemat,
Ca să citesc cu ei din pascălie
Tradiția înfiptă 'n veșnicie
Și poezia timpului uifat.

Ascultă epopeia vremii duse,
În închisoare gemele 'n cuiate
Și clocotul otrăvii ce-o băuse

Strămoșii mei în temniși ferecate...
Ascultă epopeia vremii duse...
Eu port în mine lanțuri sfărâmate.

II.

Sunt rugile strămoșilor mai tari
Ca stâncile. Și sunt adânci ca marea
Și înțelesul lor e vast ca zarea
Și maiestos ca munții solitari.

Din veac în veac mi-au arătat cărarea
Spre culmile aceluiaș altar...
Din rugile strămoșilor hotar
Făcutu-mi-am — și mi-am hrănit
[cântarea...

În dangănul bisericii bătrâne
Se 'naltă gândul frunților plecate
Spre fine Dumnezeu în veci stăpâne.

Țărani cu firi din stâncă despicate
Îngenunchiază ruga să-și îngâne,
Și satul plânge'n troițe încrustate...

SONETE

Plâng arborii.

*Plâng arborii, cu lacrimi ruginite
și inima ta plânge, numai plânge,
când zarea se îmbracă 'n nori de sânge,
iar pe alei, trec trupuri obosite...*

*Și boala rea, de inimă te strânge,
te miri, cum de pământul nu te 'nghite ;
cu frunzele, ce cad în șanț, smolite,
deodată, de pe lume, te vei stânge...*

*Și treci și tu, stingher, pe o alee,
privești, disprețuind a vremii clipă,
cu ochi lihozi, de bolnavă femee...*

*Din turnul vechiu, o cucuvea trist țipă ;
cine a dispus ca inima-ți să stee ?...
moartea... cu o fâlfăire de aripă...*

Reîntoarcere...

*Căsuță, unde m'am născut în pace,
mă reîntorc din nou, voios, la tine ;
redă-mi tu iar gândirile senine,
căci sufletu-mi, de dorul tău, mult zace...*

*Cândva, din tot ce ești, vor fi ruine,
pe vatra ta, alte clădiri s'or face,
ori poate, spini vor crește, ca de ace,
ce-or înțepa simțirile din mine...*

*Primirea ta, aș vrea să mă renască,
cu gândul la îndurerata mamă,
ce din pervazul ușii-acum mă chiamă...*

*Putrezi uluci, acoperiți cu iască,
te impresoară casă părintească,
păzită de Isus, închis în ramă...*

Pirotind la soare

Galbănu Impăratului

Veniți boeri D-Voastră și faceți o roată'n preajma mea, că voiu băga mâna'n desagă și voiu scoate o poveste, cum n'a fost și nu mai este... C'ășa ne-a fost ursita: eu să povestesc și D-Voastră s'ascultați și dintre noi doi, de bună seamă că nu eu am ales partea cea mai bună...

A fost odată, ca niciodată, o băbuță mică, mică și povârnită, care își uitase alaiul anilor trăiți și moartea încă n'o uitase pe ea, de mică și fără rost ce era pe lume.

Cum n'avea pe nimeni, căci toți ai ei trecuseră de mult din valea plângerilor în livezile înflorite ale vieții de veci, băbuța nu făcea nimic, că n'avea pentru cine și nici puterile n'o mai slujeau, nu mai gândea nimic, că n'avea ce; uitase tot ce fusese cândva, rostul vieții ei și ziulica întregă stetea așa pe prispa colibiței, răsând din senin, ori bocindu-se încetșor, că dăduse săraca, în mintea copilăriei...

În preajma ei iarba scosese spic bălaiu și cucuta crescuse naltă, lăptucile grase și brusturii uriași, prin ogradă și grădiniță... Numai un soc scund înflorea dulce în fiecare an, scoțând mănunchiuri de stelute albe, înmiresmând cuprinsul... Atunci fluturii de vară veneau să-și pâl-păie vraja voluptății de o zi, pe patul florilor albe, ori să-și doarmă somnul încărcat de visuri desmierdătoare...

Cocoșii din vecini cântau cu trângăneli lenese, vre-un cățel hămăia mănios ori vre-un purcel flămând gâștăstăruitor; iar seara greerii își țeseau fără conținere firul cântecului pe un singur glas...

Dar baba nu știa și nu vedea nimic, cu mintea ei învelită în broada albă a uitării...

Trăia în vremea aceia un împărat bun, bun și bogat minune mare, Aur-Impărat, care era cu multă milă către sărăcime și trimitea prin țară slujitori călări, cu pungi grele de galbeni la oblânc, de se opreau pela casele nevoiașilor și împărțeau dania omenească...

Și pela bătrânica noastră trecea solii milostiveniei împărățești, lăsându-i câte un galbăn nou, nouț, cu chipul împăratului, pentru nevoile ei mărginite... Căci ei ce-i mai trebuia? O firimitură de pâine și o înghițitură de licoare de prună dela jupânul vecin, unde se târa cu chiu cu vai...

Iată că într'o zi frumoasă, de vară timpurie, cu soc înflorit și fluturi albi, veni iar trimisul împăratului și sdrângânindu-și pungile, slobozi de pe spinarea calului, cu vârful degetelor și pe prispa babei un galbăn de aur, cu zimții creți și strălucitor, de la soare te puteai uita, dar la el ba...

Și baba cum îl zări, îl pupă cu buzele ei uscate și începu să cânte copilărește:

Galbănu Impăratului
Bucuria satului...
Galbănu Impăratului
Bucuria satului...

Și așezându-se iar pe prispa, îl tot sălta în sus și-l sfârâia pe loc și iar îl sălta în neștire, că deodată greși rânduiala versului și îngână:

Galbănu Impăratului
Bucuria dracului...

Galbănu împăratului
Bucuria dracului . . .

Abia scoase vorba din gură și iată că un drăcușor mic, care tocmai se adăpostise de căldură sub foile late de brusture, și-și făcea vânt cu codița, ciuli cu băgare de seama urechile ca funinginea coșului și cornițele începură să-i crească de bucurie, când auzi iar:

Galbănu împăratului
Bucuria dracului . . .
Galbănu împăratului
Bucuria dracului . . .

Din două sărituri diavolul fu lângă baba, care descânta mereu în neștire copilărească, aruncând în sus galbănul și sfârâindu-l pe loc și-și bătu pieptul cu coada, șoptind:

— Al meu să fie!!

Și numai ce suflă odată peste umerii babei, pe galben, și banul sfrurr . . . se rostogoli cât colo depe prisă și se opri între lăptuci.

Iar baba, care nu băgase nimic de seama, își săltă în aer mâna goală și schimbă fără voce urzeala cântecului:

Galbănu împăratului
Bucuria satului . . .

Dar satana prinsese galbănul și haiti . . . cu el. La câțiva pași îl lăsă jos și galbănul se rostogoli repede, repede, ca pe rotile, prin colbul drumului, ca la o poruncă tainică ce avea; iar drăcușorul pășea în urma lui și se tot gândea ce să facă el cu banul? Căci de, în iad stăteau grămezile de galbeni, cât munții cei mai înalți de pe pământ, dar el avusese totdeauna o silă pentru atâta bănet spurcat, cu toate că îi cunoștea prea bine puterea . . .

— Nu-s pentru noi, ci pentru lăcomia omenească . . . își spunea plictisit Scaraoțchi cel mititel și se puse iar pe gânduri . . .

Dar nu de geaba era el drac, că minte avea destulă și iată că deodată bătu în palmi și planul îi fu gata . . .

La câțiva pași de el stătea crâșma lui jupân Ilie și deschidea o ușă largă, ca o gură lacomă, să înghită toată lumea . . . Necuratul prinse galbănul între degetele lui păroase, cu unghile de un cot și suflă de trei ori peste el. Și iată că galbănul se făcu întâi roșu, roșu ca focul iadului și chipul împăratului de pe el se șterse; apoi se nălbi ca pulberea drumului, încât nimeni nu-l mai putea vedea și se rostogolea iar pe zimții lui ascuțiți prin făgașul drumului, că dacă l-ai fi putut vedea, ai fi amețit uitându-te la el . . . Și când Scaraoțchi șueră subțirel și scurt, neauzit de nimeni, galbănul se culcă frumușel pe cea dintâi treaptă, ce ducea la ușa crâșmei, de credea că decând e lumea, tot acolo fusese . . .

Copilul negru ca coșul, îl ajunse într-o clipită, suflă iar peste el și galbănul se aprinse roșcovan, ca mai nainte. Și când se aprindea, când se stingea, după cum i se porunceă . . . Atunci diavolul bătu cu plăcere din codiță, zâmbi șiret și plecă fluerând, cu cornițele'n vânt și coada subsuoară . . .

Iar baba, dacă se desmetici și văzu că galbănul nu-i și nu-i, căscă gura într'un blestem năprasnic, întră în colibiță și . . . de atunci de bună seamă o fi murit, de foame, de supărare . . . ori de prostie omenească . . .

Numai socul înflorește alb și dulce în fiecare an, ademenind fluturi primăvărateci, la somnul fericirii de o clipă . . .

Stetea galbănul pe bârna putregăită a treptelor, ca unul ce avea o poruncă tainică de împlinit și clipea ca omul, cu ochii lui roșii, când mai tare, când mai mulcom . . . Că ori de câte ori s'apropia cineva și urca treptele, el pâlea și se făcea una cu lemnul colbuit, de nime nu-l putea vedea. Dar toată după amiază aceia, parcă aștepta pe cineva . . .

Și iată că colo spre seară, când răcoarea cădea lină peste sat, într'o casă oareșcare, o femeie, lelea Lisandra, oftă cu glas stins, către fiu-său un flăcăiandru bălan :

— Filimonu maichii, ia du-te până la jupân, de adă un clondiraș, că mi s'a pus în șale afurisitu ăla de plivit . . .

Și ca să aibă mai multă crezare, femeia se îndreptă cu vaiet de șale, ținându-se cu mâinile de șolduri . . .

Filimon se repezi la puiul mesii, la clondir și la jupân, ca unul care mai făcuse de multe ori această treabă . . .

Când ajunsese la ușa birtului și dete să-și descleșteze pumnul în care ținuse strâns banul, pentru beutură, ia ban, dacă ai de unde! Ce făcuse, ce nu, pierduse bunătața de pițulă . . .

Acu ce să facă? Că, acas la mă-sa de se înturna, știa el ce-l așteaptă! Iar cu crâjma era tot în bot . . .

— Imi dă mie jupânul și așa . . . să mângăie flăcăul și dete să urce treptele.

Când colo, ce să vază? Pe treapta dintâi, i se năzărea ori vedea a ceea? Parcă strălucea ceva frumos de tot, acolo jos, pe talpa putredă de lemn. Iute s'aplecă și desluși, rotund și luminos, cu zimții tăioși și deși, un galben sclipitor, nou, nou!

— Tii, scuiță el în sân, nici așa noroc n'am mai avut decând m'a făcut mama!!

Și plin de îmbărbătare prinse'n mâini galbănul și întră'n crâșma lui jupân Ilie.

Acesta, după ce-i turnă beutorica cu miros gădilor, care avea să gădile plăcut și gătlejul lelii Lisandra și să-i înzdrăvenească șalele, când fu la plată, sări în sus, ca fript :

— Da de unde dracu ai tu galbănul ista?

Numai decât niște mâini mici, negre, cu unghii ascuțite și lungi, i se așezară pe ochi și înainte de ce flăcăul speriat să fi putut scoate un cuvânt, jupânul se frecă la ochi și muie glasul :

— Ia te uită, unde mă duceam cu gândul; mi se păruse c'ar fi galbăn — și-i dete un mărunțiș . . .

Filimon ar fi vrut el să zică ceva, dar nu cutează . . . Ieși din birt, amețit și pe drum zâmbi împăcat :

Și așa e bine, dacă nu-i altfel . . . Da mie mi s'a părut c'a fost galbăn curat . . .

Care îi fu mirarea, când după ce ajunsese acasă, vrând să scoată banii din curea, să-i pună în puiul mesii, găsi pe lângă mărunțiș, alt galbăn . . .

Adecă, ce altul! Era întocmai acelaș, cu strălucirea curioasă roșietică și cu zimții tăioși. Flăcăul tăcu și smunci cureaua la loc . . . Dar când fu singur, Filimon scoase galbănul, îl săltă pe masă, dar n'auzea nici un zuruț . . . Il lăsă să cază, dar în clipa următoare galbănul iar îi era în curea.

Atunci flăcăul înfiorat se strecură în grădină și la scutul unei căpițe de fân se jucă iar cu galbănul, odată, de două ori, de zece ori. Dar galbănul se ținea de cureaua lui, ca cusut cu fire nevăzute . . .

În cele din urmă Filimon pricepu, că galbănul era vrăjit. El nu spuse

nimăruî nimic și seara își puse cureaua sub căpătâiul de șovar, adormi adânc și visă tot căldări de galbeni . . .

Mânezi, des de dimineață, îi pică în minte mai întâiu și întâiu galbănul și vru să-i încerce puterea. Se duse deci la jupân Ilie, dar nu găsi decât pe jupâneasa, somnoroasă și cu fulgi de pene'n păr . . .

— Să-mi dai un bruş de brânză, ceru el și puse banul pe tejghea. Galbănul însă fugi înapoi în curea . . . Până jupâneasa frânse bruşul de brânză, până i-l puse într'o frunză de hrean, Filimon scotea mereu galbănul din curea și acesta mereu fugea napoi . . .

Atunci Filimon, ca și când cineva i-ar fi ciocănit fruntea, pricepu fulgerător ce pricepu — și cum deodată simți o sete pătrunzătoare, își schimbă hotărârea :

— Jupâneasă, hai, lasă brânza! Dă-mi mai bine un ciocănaș din cea dulce . . .

Galbănul scânteii, ca unul care se bucură și se aprinse cu foc roșuleț . . .

— Da de unde ai tu galbănul ista? întrebă jupâneasa când fu la plată. Dnr iată că deodată se frecă și ea la ochi și zâmbi încurcată :

Ia te uită, credeam că-i galbăn! — și-i dete mărunțișul obișnuit . . .

Atunci Filimon înțelese toată vraja galbănului, se cutremura, dar se potoli de grabă :

— Așa-mi ești? se lămuri el în gând cu banul, și o veselie nebună îl apucă . . . Ceru o oală de beutură, o puse dintea lui și până la ameazi nu se urni din loc, sugând mereu din ea . . .

— De acum nu mai dau ban muncit pentru băutură . . . și beau cât vreau . . . își tot zicea el, zâmbind mulțumit.

Și așa fu. Galbănul fermecat fugea și s'ascundea când era vorba de altceva decât de licoarea usturătoare și dulce de prună — și se ivea strălucitor, când Filimon râvnea beutura. Iar setea lui creștea pe măsură ce galbănul nu ostenea a se înoi mereu în cureaua lui. Jupânul, jupâneasa și maică-sa parcă erau orbi, că nu vedeau și nu pricepeau nimic . . .

Pe mărunțișul ce-l primea în totdeauna dela galbăn, când mai mic, când mai mare, după cum crâșmarii îl socoteau când de un ban, când de altul, Filimon își cumpără o păreche de cisme crețe, de scârțâiau frumos de departe de alungul uliții, cămașă cu altiță, brăuleț învrâstat și pălărie nouă . . . Și când la joc se rotea lin pe loc, apăsând pe un călcâiu, ori se sucea amețitor de cămașa i se învobura, iar măgheranul din pălărie îi cădea pe o ureche, fel și fel de vorbe se stârneau în jurul lui :

— A găsit o oală cu bani, șopteau bătrânii satului . . .

— Hoțul de el, face ce face și are de toate . . . șuerau printre mustecioare ceialalți feciori din sat, cu jind . . .

Numai mamele cu fete urâte, de nu le juca nimeni, se tot băteau în coate și șopteau pe deasupra mărâzii legate sub bărbie :

— Fire-ar să fie de bețivan . . .

* * *

Frumos fir de fată mare era Todorica în satul de munte, cu pădurea în spinare, cu livezile în față și cu șuvița de părâu limpede prin mijlocul lui.

Că naltă era și subțire ca o trestie și se legăna ca un lăstar crud în bătaia vântului; cu costița furată din soare, cu ochii negrii și pâlpiatori ca două aripi de rândunele, cu dâra subțire a sprâncenelor și gura ca vișina-coaptă . . .

Firul de busuioc și călăpăr nu lipsea niciodată din sânul ei, nici floarea dela ureche... Dar nici gluma și răsul depe buze...

De mergea la pădure după fragi, ori după bureți, răsunau cărările umbroase de chiotul ei de veselie... Umbla prin poieni? Sânzâienele îi sărutau gleznela subțiri și cucii tăceau și se tupilau prin lăstăriș, ca s'o poată mai bine asculta... Iar floarea de trifoiu din livadă, râdea rumenă și veselă când Todorica o întâlnea în drumul ei...

Albinele zumzuiau deasupra capului și mierlele săreau din creangă'n creangă, cu șuierături duiioase, când o simțeau aproape...

Pe uliți, ferestrele căsuțelor albe se deschideau în urma ei și capelele cu broboade roșii, ori galbene, ca florile câmpului, se întorceau după ea. Iar la fântână nici odată nu-și umplea singură ciutura...

Și iute era ca piperul... Că din furca ei firul curgea ca uns, nu ca smuls și fusul sfârâia voios, săltând dela șoldul rotund până la gât; și dela caierul dela obraz până la marginea poalelor... Când arzea pe lângă garduri, piciorușele ei măsurau cu pași mărunți cărarea abia zbicată de soarele primăverii... Țesea? Se clătina războiul de zborul suveicii și pânza creștea văzând cu ochii... Cosea? Fugea acul în sus și'n jos, ca gonit de duhuri rele...

Gătea? se umplea ulița de mirodenii, care de care mai gădilitoare...

— Ferice de cel ce o pune mâna pe ea! șopteau mumânile cu feciori de însurat...

— Mai știi, care i-o fi ursita? Încheiau alții și cădeau pe gânduri...

— Cel bun, are parte rea pe lume!

Mare mirare cuprinse pe toți, când se sveni, că Todorica se mărită cu Filimonu Lisandrei...

-- Dece tocmai cu el? se întrebau vecinele pela răspântii, pela porțițe. Că de frumos nu-i prea-prea și așa bogat ca el, sunt și săracii din sat... Iar că-i molău și bețivan, cine n'o știe...

Dar Todorica știa cu totul altceva... Că de multe ori visase ea mustăcioara ca spicul de orz copt și ochii ca năframa albastră a cerului ai lui Filimon... Că e tăcut și blând, ei, tocmai asta îi căzuse ei tronc la inimă... Și pe urmă, că mai face și el câte o înghițitură de zeamă dulce de prună, cui ce-i pasă?? Pe banii altuia bea?? Pe ai nimărui... Ei, atunci, cine ce are cu el???

La gândul că Filimon o fi bărbatul ei și poate nici oala cu galbeni, de care tot șopteau oamenii, nu s'o fi gătat, Todorica își legăna molatecă șoldurile pline și cu năsucu'n vânt, trecea mândră cu capul în sus, în vreme ce colțul spânzurat pe spate al năfrămii îi răcorea ceafa, în mer-sul ei săltat...

* * *

Nunta se făcu și viața lunecă mai departe, cum știți și D-Voastră că e, cu pasul ei când repede, când mulcom, mânăta de soarte, care mână cu biciul de foc și pe oameni, înainte, tot înainte...

Și pe Todorica ursita ei o mâna înainte. Și văzu ea în curând că una e socoteala omului și alta voia Domnului... Dintâiu fusese fericită în dragostea ei tânără... Apoi unda ferbinte trecu și veni alta mai stâmpărată... Apoi alta mai răcoroasă și'n urmă de tot multe valuri reci și ghețoase. Că omul până-i pe pământ e'n mijloc de ape mari, cari se frământă veșnic și-l aruncă de colo până colo... Și numai puțini, foarte puțini stau la mal și privesc cum se sbuciumă cei cu valul până'n gât...

Nu era om rău Filimon, ba de asta n'avea cine ce zice... Dar molcuț la treabă, molcuț de tot... Ba dacă e vorba să spunem adevă-

ruļ gol, era leneş în toată legea . . . Că la pădure nu-i plăcea, că-i prea pustie . . . La holdă nu, că-i prea cald . . . La moară nu, că-i prea gălăgioasă; la oraş nu, că-i prea departe . . .

Şi așa toate cădeau pe capul Todorichii, pe care mila lui Dumnezeu o făcuse tare ca stejarul și uşoară ca păpădia, de le putea face și birui pe toate . . .

— Filimoane, Filimoane, unde păcatele te-ai ascuns iar? auzeau de multe ori pe zi vecinii. Ia mai apucă și tu ceva cu mâinile . . .

Iar altădată: nu ți-e frică de Cel de sus, de n'ai grije nici de bieții copilași . . .

Dar Filimon știa el ce știa . . . Că nicăieri răcoare mai bună vara și căldură mai dulce iarna, ca la jupân Ilie nu era . . . Nici suc de prună mai minunat ca la el, ba . . . Și nici pungă fermecată n'avea nimeni pe lume ca el . . .

Deaceea zâmbea mereu și ședea tăcut într'un colț al crășmei și-și sugea cu binișorul olcuța . . . Și se simțea ușor și bine și nimărui n'ar fi putut face nici un rău . . . Nici gâtul unui pui nu l-ar fi putut frânge; nici strivi un gândăcel . . . Că toată lumea îi era dragă și pe toată lumea lăsa în voia ei . . .

Ochii lui, acum roșii ca de porumbel și tulburi ca părăul din sat după ploaie, clipeau blajini și grei . . . Și când era mai în toane, lălăia sub mustățile umede, un cântec despre un galbăn oareșcare, dar lumea îl socotea atunci beat tun:

Gălbioare, frățioare,

Numai eu te știu pe tine

Numai tu mă știi pe mine,

Gălbănuț, drăguț . . .

Și sughița, de steteau să i se rupă baierile inimii . . .

Numai târziu de tot, când rămânea singur în crășmă și jupău Ilie tot moțâia de somn în barba-i roșcovană, de-l umfla răsul pe Filimon, și mai stătea anume, ca să „pice bine jupănuł“ atunci, când trebuia să plece acasă, se întuneca Filimon . . .

Dar când deschidea încet-încet portița ogrăzii mici, se însenina iar, că totdeauna obloanele erau trase, și liniștea stăpânea fiecare colțișor . . .

Se strecora tiptil în grajd, unde în iesle îl aștepta un mănunchiu de otavă pusă de mâna miloasă a Todorichii, pe care își pleca greu capul . . .

Și așa Todorica cea veselă ca o ciocârlie, încetul cu încetul, după ce nici oala cu galbeni nu se ivise, dar livada cu meri și holda de porumb, zestrea ei se topiseră, deveni Todora cea plină de griji și de nevoi, în căsuța ei dela marginea satului . . .

Iar Filimon, cel cu cămașă cu alțiță și pălărie rotunjioară, încărcată de măgheran, ajunsese un biet necăjit, cu prașchia roasă de vremuri, de care nu se despărțea niciodată; iar în mijlocul zdrențelor ce-l înveleau, nimeni n'ar fi putut cunoaște pe flăcăul cu cisme crețe de pe vremuri . . .

Și într'o noapte cu ger, în ieslea goală, fără pic de așternut sub el, un om beat tun icni de vre-o câteva ori și înțepenii pe veci . . .

Când Todorica s'aplecă mânezi să ridice mortul, un galbăn nou, nouț, cu flacăra roșuleață, căzu din cureaua lui . . .

Todora îl culese și-l legă în colțul năfrâmii . . .

* * *

(Va urma)

OMUL PREISTORIC

Cântecul I. din „Poemul Nașterii României“.

Ce amplă-i firea și suavă
 Sub geana 'ntinsului azur!
 Mă urc pe umerii vânjoși și goi de munți
 Și'n sus apoi, tot mai în sus
 Spre ale lor smălțate, albe frunți
 Privirea s'o rotește spre adâncurile încropite 'n zare,
 Colo departe în molatecele larguri — de unde soarele răsare.
 Pe-acolo hoinărit-au moșii și părinții
 Lângă o apă lată și adâncă
 Cu scoici și pești, ce se ascund în sânul scund de stâncă.
 E-o apă fără nume¹⁾ cu o poveste lungă și străveche,
 Că fata rătăcită a unui uriaș aleargă după un sân de mamă,
 Că acolo e-o mare — mama ei,²⁾ ce-aevea o așteaptă și o chiamă.
 Eu demult am rătăcit încoace, sus pe munți
 După o namilă de cerb și-o pasăre cu clonțul cât un drug;
 De-atunci eu seva vieții pe aci o aflu și mi-o pârjolesc pe rug
 Și ochii îi arunc în cele patru colțuri ale lumii
Să caut fapte de om și brațe albe c'ale mumii;
Vreau graiul să-l învăț și nume să li dau sfioaselor meleaguri
 Ce-odată vor străluci în viitorimea miilor de veacuri.
 ...Ce munți frumoși și cum privesc departe spre smaraldul din câmpii
 Și cum răsună văile de mugete și urlet,
 Cum forfotă prin vizuini în liniștea unui mister
 Noroadele de jivine, ce viața de-ochii mei o ascund
 Și colți în colți 'și 'nfig cerându-și sângele tribut,
 ...Când timpul sur le-acopere cu ale vremii valuri
 Și viața curge iar spumoasă între naltele ei maluri...
 — O, unde ești putere, ce viață lumilor li-ai dat
 Și m'ai trimis și-aci să samăn eu din sacerdotica Ta mână
 Polenul sevei în orice colț, pe stâncă și pe orice rână,
 Cu mine să încep o lume nouă 'n ale lumilor șiraguri,
 Din ochii mei s'arunc scântea pentru-ale viitorimii temelii,
 Pe-ai vremii umeri suri să se înalțe temple și împărății...
 De ești Tu-acolo sus... unde încă nimeni nu Te-a bănuțit,
 Iluminează-mi calea... pe aci... spre apus și răsărit,
 Din coperișul nalt de munți și din smaraldul din câmpii
 Să-mi fac o casă largă și bogată... pe-ale mele temelii
 Odată să se chieме țară...³⁾ nespus de mândră între împărății...

LUCIAN COSTIN.

¹⁾ Dunărea.

²⁾ Marea Neagră.

³⁾ Dacia.

Iarna

IOAN J. BĂNĂȚEANU.

Când fierbe 'n buți cotnarul și malaga,
hermină-aruncă pe umerii bătrâni
și flori de ghiață 'n cumpeni de fântâni
și 'n chiciură împodobește creanga;

Ca o bătrână, care toată vloga
și-a cheltuit-o cu-amândouă mâni,
își scoate, chocet, vlăgușii sâni...
dar carnea ulcerată-și spune saga!

Neastâmpărată străzile colindă,
cu jind privește 'n fiecare tindă
și te 'nfioară râsu-i înghețat...

Bătând la geam cu deget de reumă
Tea use l'ot cere, ca o proastă glumă,
s'o lași, ca pe-o amantă'n caldu-ți pat!

O dimineță de iarnă

Pe lunci în jos un covillir trandafiriu
De chiciuri și făceri,
Dantele albe — vârfuri de arini —
Se clatină în adieri.
Tremură ai dimineții colți
Din ghizduri grele de fântâni.
Pe-un drum uitat
Urcă 'ncet-încet un car
Cu bunii lui plāvani,
Cu blānzii lui stāpāni.
Pe covillirul violet
Se 'ntinde un stol în larg,
Ce 'n fālfāit îl măsură de sus
...Și ciocurile în al foamei freamăt
Bobii înghețași îi sparg.
În pădure — undeva — în jos
Două săcure se luptă cu vreun gorun.
Crispate liniști tremură prelung
Și se ascund pe ulițe în jos
În fumul calm al scundului cătun...

Lucian Costin.

Cercetări asupra ghicitorilor bănăţene

— Vântul —

- a) *Trece şuerând
Peste mări venind,
De nimeni văzut
Şi foarte necrezut.*

M. Stephan, Zlagna-Severin.

Elementul determinant în frumoasa ghicitoare îl avem în primele două participii; ultimele două elemente „de nimeni văzut și necrezut” completează valorile fiziologice pentru a le face inaccesibile soluției.

- b) *Ce zboară și nu se vede?*

M. Loga, Teregova-Severin.

Scrutând diferite mișcări aeriene, înzădar am căta mijloacele concrete, căci orice realizare s'ar îndepărta de succesul unei deslegări. Ce ar fi din corpurile ori ființele concretizate, care ar corespunde?

Aplicând zborul semnificațiilor abstracte ca dorul, jalea, sufletul, etc. s'ar îndepărta deslegătorul cu totul de cheia ultimă, ce o vrea fantezia poporului:

- c) *Cine umblă și pe uscat și pe apă?*

I. Jula, Obreja-Severin.

Deslegătorul e indus prin verb și cele două circumstanțe pentru a deruta complet esențialul, căci prin verbul a *umbla* se ține în sfera accesibilului.

- d) *Cine e, îl auzi și nu-l vezi?*

B. Trica, Goleț-Severin.

- e) Varianta:

Cine trece și nu se vede, dar se aude?

N. Golopența, Pecenișca-Severin.

Vântul ca element de forță îl concepe poporul în diferite și nenumărate semnificații. Aparența întrebării e atât de înșelătoare. Întrebarea fără răspuns n'ar putea să afle așa de ușor semnificația decât trecând peste nenumărate încercări zadarnice. Ca exemple: sunetul, ecoul, tunetul și alte variații. La această fixă întrebare își are poporul și răspunsul său fix: vântul.

- f) *Ce trece prin sat
Și câinii nu-l bat?*

P. Peia, Zlagna-Severin.

Prin analogie cu *ceața* sau *fumul* e deslegătorul derutat, dar prin aceste variații se apropie totuși și de noțiunea soluției „vântul”.

- g) *Ce trece pe sub soare fără ca să facă umbră?*

M. Buru, Iaz-Severin.

Dacă am continua cu semnificațiile gândul, tristețea, durerea, etc., semnificații abstracte bineînțeles, fantezia și ideologia mediului le răs-toarnă pe toate și cere imperios aplicarea vântului, fiindcă e cea mai grea de substituit, iar în alte cazuri viceversa.

- h) *Cine trece peste mare și nu se aude?*

A. Dărăbanț, Topliț-Severin.

Înzădar s'ar căuta și scruta elementele de realizare pentru soluția fixă și deghizată.

Din cele concrete ar fi corabia, pasărea, avionul — la cele mai ușoare elemente de realizare nu se gândește poporul, el vrea să gădile fantezia. Din cele abstracte înzădar am recurge la menționatele mijloace acustice, psihice etc. Aceeași soluție o dă fantezia: identificarea celui mai apropiat element artistic, adică vântul, atâta de deghizat în semnificațiile insolubile.

i) *Il simți și nu-l vezi,
Te bate și nu fugi.*

N. Barbeș, Crușovăț-Severin.

Verbele a *ține* din cele anterioare și a *bate* din ultima ghicitoare, îl apropie pe deslegător întrucâtva de soluție. Rolul substantivului e cel mai greu de aflat. Două-trei simțuri îl caută substantivul deghizat între patru verbe. De funcțiunea verbelor se servește fantezia, care aruncă întrebarea cât se poate de mult pentru a-l deruta pe deslegător și a-i chinui toate posibilitățile soluției, ca astfel umorul să fie complet și distractiv*).

LUCIAN COSTIN.

*) Din manuscrisul terminat „Studii asupra folclorului bănățean“. Part. II: Ghicitorile.

Pagina începătorilor bănățeni

Scrisoarea unui tânăr către o tânără

Oh, cât de rău e drago... și cât e de păcat!
Să fugi nesocotită, de-un dulce sărutat;
Sărutul e o punte, spre fericiri divine;
Cu crai, cu împărătese, cu Feți Frumoși, cu Zâne;
El te ridică 'n ceruri, spre culmi de paradis
Un... te va cuprinde vraja iubirii ca un vis.
Și tu o garofiță, minune de frumoasă,
Să nu cunoști iubirea, e faptă păcătoasă;
Iubirea-i o comoară, de farmece și doruri,
Ca să-i cunoști puterea și dulcele-i fioruri;
Să lași cu drag mânuța ta,
Când eu ți-oiu prinde-o cu a mea
Nimic să zici, când capul tău,
S'o răzima nebun pe brațul meu,
Ci tu prinsă ca de-un farmec
Să 'nchizi încet, ușor și tainic:
Frumoșii ochi și gura mică,
Pe brațe-mi pici, cum lemnul pică...
Pe o noapte așa... cu cer albastru
Când după munți răsare astru...
În umbra deasă, de sub nuci,
Prin buze rumene și dulci;
Să-ți sorb din suflet o părțea,
Cum sorb din cană în sete grea;
Ca în veci gândind, în gândul tău:
Să-ți fiu stăpân și Dumnezeu!
Că o tinerețe avem pe acest pământ;
O clipă... un an... — fără cuvânt:
Doi călători spre vecinicul mormânt!

V. Moșoarcă.

Scrisoare

Către tine I. J.

Din hăuri necuprinse, în ropote de umbră,
 S'așterne peste fire o noapte rece, sumbră.
 Ascult cu ochii palizi, în camera 'nghețată,
 Cum joacă munți de umbră pe inima-mi sfârmată.
 Și par'ca tâmpla rece se sparge'n mii de oase
 Și simt cum plânge crezul sub mâni mari și hidoase.
 Prin degete de ghiață se 'naltă clipăcînd
 Și-un gol murdar se lasă pe eu-mi suferînd.
 Și-atunci încarc simțirea pe aripe de vise,
 Strecoar a mea fantomă prin ușile deschise
 Și'n mica ta odaie, la patul tău de soare
 Aplec a mea simțire, plecată de ninsoare.
 Îți mîngăi părul moale, de perini fruntea-mi strîng
 Și'n pacea din odaie, te'ngân încet și... plîng...
 Îți caut mâinile calde, îngrop durerea'n ele
 Si-așa veghez în noapte sub picurul de stele..

De ce, atunci cînd visul spre ființa ta mă poartă,
 Nu-mi cade steaua tristă, din necuprînsuri moartă?
 Căci dacă soarta rece așa mi-a scris în carte:
 Aproape cu visarea, cu sufletul departe
 Să fiu, odor, de tine, la ce să-mi duc figura
 Prin lumea unde crește și răul ca și ura?
 Pămîntul mă'nfășoară și-a golului sicriu;
 Mai bine mort de-apururi, decît și mort și viu!

I. F.

CRONICA

— Reviste, cărți etc. —

A apărut „Revista Institutului Social Banat-Crișana“ Iulie-Decembrie 1934 cu următorul cuprins:

Biserica, familia și natalitatea de Melentie Șora.

Andrei Mocioni de Dr. Teodor Botiș.

Școlile primare de stat din Timișoara de Gh. Atanasiu.

Contribuțiuni la Monografia Țin.-Hălmagiului de T. Mayer.

Orbii despre lumea lor de Dr. Virgil Popovici.

Bilanțul reformei agrare în urma aplicării legii pentru libere circulație a bunurilor în T.-Torontal de C. Bogdan.

Caracterele florei și vegetației bănațene de A. Contrea.

Românii și minoritarii în jud. T.-Torontal de T. Topliceanu.

O cronică bogată asupra mișcării sociale, literare, economice, juridice etc. încheie occidentalul număr al acestei prețioase și fastuoase reviste, ce umple un gol în publicistica Banatului și a Crișanei. Un adevăr e, ce mi-l șoptește conștiința la lectura mea. Mult mai mult s'a scris în acest Banat și poate și în Crișana. Obiectivitatea pretinde ceva și acest ceva îl știe toată lumea; n'aș trebui să li aduc eu aminte domnilor redactori. Deci cronica, deși e foarte bogată, are și destule insuficiențe.

„Suflet Nou“ foaie independentă de luptă spirituală, culturală și politică, An. II No. 1 Ianuarie 1935, apare în Comloșul Mare (Banat).

Sobru scrisă, articole frumoase și de actualitate, probleme bine concepute și dezvoltate. Varietăți miezoase. E un „suflet nou“ și regenerativ, superioară în toate multora din Timișoara. Cine e obiectiv, va vedea imediat aceasta.

„Luceafărul“ An. I No. 1 Timișoara, 1935. Directorul revistei e dl Aurel Cosma. Publicația aceasta umple alt gol în galeria culturii bănățene. E de un calibru mare, cu o pleiadă de colaboratori din largul României. Contingențe de oameni și idei în plenitudinea cuvântului. Dacă se va bucura de o vitalitate mai lungă, cece am crede după resursele materiale disponibile, atunci marea lacună constatată în primul număr va dispărea în scurt timp. Și care e aceasta? Concentrația asupra problemelor bănățene, domnule Cosma!

Nu de dragul personalităților, ci a problemelor se înființează o revistă! Buni auguri să-i ajute d-lui Cosma. E bine, că se face și ceva literatură în „Luceafărul“, căci unde ar avea loc atâția postulanți.

„Altarul cărții“, societatea scriitorilor timișoreni. Urmărindu-i prin presă activitatea, am aflat lucruri bunișoare despre noua mișcare literară a tinerilor grupați în cenaclul timișorean. Fac ce pot membrii societății, care e văduvită de atâta vreme de președintele și vicepreședintele ce nu dau semne de viață. Ca unul ce urmăresc întreaga mișcare literară a Banatului, îi doresc tinerei societăți (din care am făcut și eu parte câteva luni) multă prosperare și talente tot mai remarcabile, pânăce vor ajunge scriitori consacrați ai României.

Două edituri noi la Timișoara. Spicuind printre actualitățile publicistice ale Banatului, am dat de alte știri îmbucurătoare. Ci că ar exista o revistă literară a unui domn Udrea cu numele „Vrerea“. Inființarea unei edituri proprii e o idee foarte bună și cu șanse de rezonanță între primele necesități ale activității literare bănățene.

A doua editură e alui Alexandru Bossel dela sucursala „Cartea Românească“. Dl Bossel e un editor cu vechi experiențe și bine face, că revine iarăși la ideia unei edituri în centrul Banatului publicistic-artistic-muzical-didactic și ceva literar.

„Cântece din fluier“ de Gr. Popiți, Timișoara 1935. Autorul debutează cu al doilea volum, într'o facțiune foarte luxoasă. Poezia aromatică a d-lui Popiți e sinceră, adecuată subiectelor predilecte, din viața rustică și curată. Ici-colo iese din sinceritate pentru a afla acordurile prea pretențioase la titlul, ce impune altceva. Cântația cântecelor din fluier pretindea versul ușor și legănat al fluierului; versificațiunea ca artă a poetului Popiți se străduiește să substituie acest imperativ. Cântecele din fluier nu e cântecul-poezie, cu forma și tonalitatea specifică a mediului.

Sper, că obiectivitatea mea o va înțelege autorul și superioritatea, ce am căutat-o în al doilea volum, voi afla-o în al 3-lea.

Adam Cucu: „*Mihai Viteazul*“, dramă istorică în 5 acte (Timișoara). Concepută pe un plan dramatic, a lansat-o autorul, după o muncă istovitoare — publicului cititor, dornic de surprize. Dacă întreaga dramă nu atinge vr'un colț al artei, nu e nici vina autorului, care și-a idealizat planul până la idolatrie. Acțiunea pală tânjește în dialogurile înfiripate în proza semiversificată, care mai bine rămânea în proză bună decât scâlciere trudnică. Așa nu se scrie teatru, deci nici drama nu poate vedea vr'o scenă. Cu toată bunăvoința n'am putut ajunge la altă concluzie.

Tinerii poeți bănățeni. Constantin Miu-Lerca, Doina Peteanu, Dorian Grozdan, Ion Miuța, Mihail Novac, Grigore Popiți, Grigore Bugarin ș. a. formează un front crenelat deocamdată de găuricele lipsei de omogenitate publicistică. Afară de aceasta, talentul lor nu-i dirijat de nimeni. Împărtășim însă, un optimism bine justificat, căci privind valoarea producțiilor lor, știm posibilitățile ce s'ar putea realiza adunându-i într'un mănunchiu.

Gr. B.

Dela Ion Vidu la Filaret Barbu, se numește studiul în lucrare al colaboratorului nostru, dl Grigore Bugărin. Este o expunere a evoluției compoziției bănățene, dela folcloristul de geniu — care a fost Ion Vidu, până la reprezentantul noului curent în muzica bănățeană: adaptarea folclorului muzical genului de operetă, — dl Filaret Barbu.

Știut este că Ion Vidu, întemeetorul discursului muzical, a avut școala melodică a maestrului Muzicescu, bazată exclusiv pe dinamică. Această școală a evoluat cu cei patru mari reprezentanți ai compoziției muzicale bănățene; Tiberiu Brediceanu, Sabin Drăgoi, Vasile Ijac și Filaret Barbu.

Tiberiu Brediceanu, reprezentantul primului început al genului de operetă, Sabin Drăgoi, întemeetorul operei românești; Vasile Ijac: adaptarea motivului popular româno-bănățean, simfoniei (încercare mult apreciată de criticul muzical Cuclin), iar Filaret Barbu întemeetorul operei românești.

B. L.

Anișoara Odeanu: Intr'un cămin de domnișoare, După două săptămâni, ediția I-a a acestui roman, s'a epuizat complect. Actualmente se găsește sub tipar ediția a II-a. Ne bucură nespuse de mult succesul de librărie al tinerei scriitoare bănățene.

Cu această ocazie, scriu tuturor, celor cari m'au întreat și a celor nedumeriți, cum de dș. Doina Peteanu, a ajuns la pseudonimul „Anișoara Odeanu“.

Am la mine tot ce am putut aduna din ziarele și revistele, unde a colaborat dșoara Peteanu, încă dela vârsta de 9 ani. In colecția „Semicicului“, am întâlnit câteva poezii semnate: „Any Od.“ cetit invers, dai peste „Doina“. Vedeți: din „Any Od.“, s'a format *Anișoara Odeanu*. Gr. B.

Bănățenismul poeziei lui Miu-Lerca este expresia regionalismului cultivat de această provincie:

„Eu m'am născut stăpân pe-o brazdă,
„Mai gazdă decât orice gazdă,
„Și-acolo rămân“.

Cine cunoaște istoria acestei minunate provincii, știe că trecutul ei a fost o luptă îndârjită pentru promovarea specificului etnic românesc de aici. Această provincie, grănarul vechei Ungarii, a fost în permanență exploatată în folosul magnaților din Budapesta. Azi, pentru leii de pe cheirile Dâmboviței. Bănățenii vreau ca în concertul vieții românești să fie „fruncea“, deaceia rămân stăpâni pe brazda lor și . . . vreau să rămână“. Ei mai știu că regionalismul este emularea culturală, economică și socială între provincie și provincie. U Cluj / Central University Library Cluj Gr. B.

CREIONĂRI

FLORICA CIURA: „BRIZE“ (poezii), 1934.

Sub numele de mai sus a apărut de curând o plachetă de poezii de tânăra domnișoară Florica Ciura. Cartea apărută în condiții tehnice admirabile, mi-a căzut în mână odată cu agonia toamnei . . . Autoarea, o fată svăpăiată, o fire senzibilă și în discordanță veșnică cu pulsul vremii, pe ici colea, a reușit să ne redeie unele bucăți bunișoare. Zic unele, pentru că puteau lipsi o bună parte din ele . . .

Viața anilor de adolescență îmbiată cu dorința fadă a sensualismului extentric își găsește un excelent coeficient în Florica Ciura.

Intreaga plachetă trăește în atmosfera senzualismului isteric prea pronunțat, trezându-ți în acelaș timp bănuiala, dacă nu cumva autoarea a trăit aieșea unele momente din vieța, pe care o descrie cu atâta patimă și vis de boemă, ce veșnic e în vagabondaj pe străzile orașului cu luminile stinse, în umbra amurgului tomnațic sau primăvăratic . . .

Aș putea cita din fiecare poezie câte un vers, în care se întrevede senzualismul, de care e stăpânită autoarea volumului „Brize“. Dar cum spațiul revistei e prea neîncăpător, pentru edificarea cititorilor, mă mărginesc de a reproduce în întregime, următoarea poezie:

„Ași vrea să fiu o noapte'n lupanar
și joc să-mi bat de suflet și de mine,
ași vrea să strâng alătura de tine
iubirea în sgîrcenii de avar.

*Ași vrea ca în boschete indecente
— cu frînte arabescuri de coral —
să sorb nesățioasă'n ritmuri lente
orgia-ți cu parfumu-i funerar.*

*Să fiu ca jucăriile stricate
petală risipită în pahar,
pe cînd ard becuri — roșii de păcate! —
și flori ce rid în nopți de lupănar.*

(Imbold ascuns).

Nu mai încape nici o îndoială că autoarea acestor versuri e o isterică pînă la disecarea de sine însuși... O trădează doar dorința-i proprie!... Cu influențe bacoviene a reușit să prindă într'o schiță admirabilă toată singurătatea toamnei:

*„Apoi calcă năucită
peste șarpele cărării
și se pierde fumurie
printre golurile zării.*

Ce păcat însă că nu-i pot găsi — oricât aş vrea și aş încerca — o notă originală. Se ceartă cînd cu Bacovia cînd cu Topîrceanu. În cantitate, relativ mică, în poezia „Peisaj Rustic“, parcă e o atmosferă proprie, o senzibilitate pur feminină:

*Pornit-au neguri grele de năduf
— să-și potolească dorul lor pe creste —
din jocul undulatelor ferestre,
pe brațe de otavă și de stuț.*

Deși mai sunt unele strofe frumoase din mai multe poezii, nu le pot reproduce însă pe toate din cauză, cum am afirmat la început, spațiul e restrîns și nu-mi permite să mă extind prea mult, și prezentarea ce o fac cititorilor, nu o fac în calitate de critic oficial, ci sunt pur și simplu impresiile ce mi le-a făcut volumul, cînd l-am citit.

Dar, înainte de a pune punct, de bine de rău, țin să-i dau un mic sfat domnișoarei Ciura. Pe viitor să evite de a da poeziilor titluri, pe care nu le înțelege. De pildă, la pag 25, e o poezie intitulată „SONET“, dar care în realitate n'are nimic comun cu sonetul propriu zis. De altfel poezia e bună, păcat numai că autoarea i-a stricat din efect, cu titlul ce i l'a dat.

Astfel de erori s'au mai întîlnit și în „România dela Mare“, în care dș. Elvira Cristea, deasemeni a publicat o poezie intitulată sonet, dar nu a îndeplinit condițiunile cerute de sonet.

În general, întreaga plachetă se prezintă bine, și merită să fie relevată. Îi doresc tot succesul dș. Florica Ciura și aștept pe cel de al doilea volum, asupra căruia să mă pot exprima cu mai multe laude la adresa autoarei.

Ion Miuța.

G. V. Flueraș: „Tatăl Nostru“ (versuri),

editura „Fîntîna Darurilor“ București.

Citind volumul dlui Flueraș, îmi face impresia că mă găsesc în fața unui tînăr versificator, care va promite mult pentru viitor. Un lucru însă, ce nu mi-a plăcut: de ce dl Flueraș n'a căutat să se prezinte publicului cu lucrări mai reușite. Doar are. Mi-aduc aminte, acum doi ani, i-am botezat primul volum de versuri, ce urma să apară, „Pămînt și Cer“, dar în loc

să apară acesta, a ieșit cel de față. În tot cazul e un talent, care dacă se va cultiva, mâine poimîne va însemna ceva pentru literatura ardeleană.

În poezia „Scrisoare“, adresată mamei sale, se resimte prea pronunțat influența dlui Vasile Militaru.

În viitor să devină cât mai original, ca să pot găsi ceva specific sufletului său. Îi doresc tot succesul.

Ion Miuța.

„Istoria literaturii române“ de Traian Topliceanu. (Timișoara 1934).

Magistralele sale cursuri de literatură română, în tot complexul lor evolutiv, le-a adunat autorul într'un volum cu o anumită destinație: pentru uzut și îndrumarea sănătoasă a tinerimii studioase de astăzi. Epoce, curente, opere și autori stau în galeria lor la locul de cinste. Claritatea și precizia expunerii unui material literar atât de vast în confirmă de o mie de ori competența autorului de a ilustra și documenta creațiile poporului român prin scriitorii săi.

Cu un capitol însă ne va rămâne dl prof. Traian Topliceanu dator, desigur că numai până la ediția II. Acesta e: „Literatura română în secolul al XX. E prea sumar și plin de criterii critice nejuste. Și epoca nouă are nevoie de o orientare mai amplă, mai justă. N'am spațiul necesar pentru detalii.

„Serviciul Presei“ din București, Director general Ioan I. Bănățanu.

Bunul și vechiul meu prieten Ioan I. Bănățanu, cu care am colaborat mai mulți ani la ziarul american „America“ din Cleveland-Ohio, s'a reîntors în țară pentru un serviciu și mai greu. Ziarist expert și destoinic organizator al presei — a înființat în București „Serviciul Presei“ pe noi baze și concepții ale acestei mari puteri în stat „Presa“.

Ca difuzor prin litere și radio a întregii noastre activități de stat e salutată dl *Ion I. Bănățanu* în noua sa calitate.

A venit cu alt tovarăș bun dl *D. Psatta*, tot dela ziarul „America“, unde ne concentraserăm o pleiadă de colaboratori ai Românilor americani.

L. Costin.

„Biblioteca Metapsihică“ Nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6—7 din Craiova. Fondator dl Mihail Drăgănescu.

E o revistă de filosofie și etică spiritualistă sub conducerea unui comitet. Filosoful *Mihail Drăgănescu* (magistrat în Craiova) e sufletul și animatorul mișcării filosofice-metapsihice în România cu unicul organ de publicitate, ce întreține legăturile României cu celelalte mișcări similare din Germania, Franța, Belgia, Spania, Italia, America etc. Probleme grele asupra omului cunoscut și a celui necunoscut, multiplele cercetări cosmogonice în raport cu materia și sp ritualitatea, adevăruri interioare și ulterioare în spații și timpuri — au în această revistă magazinul capital al României în genul filozofic-matapsihic.

„Prometeu“ No. 5—6 și 7—8 a dlui Bran-Lemeny dela Brașov.

Foarte simpatică revistă în toată ținuta ei. Număr de număr se prezintă în plin progres. Claritatea și obiectivitatea — aceste două calități le are totdeauna revista „Prometeu“. Ce afirmă dnii dela „*Lanuri*“, că nu evoluiază, nu corespunde adevărului. E cea mai simpatică revistă ardeleană. După cât am înțeles, dl Bran-Lemeny trece iar la „Brașovul“ și îl abandonează pe „Prometeu“. N'aș crede să stea o minută măcar Bran-Lemeny lângă I. Foșeneanu, care e un bun esseist, numai poet nu și asta o știe și Bran-Lemeny. De „Țara Bârsei“ și „Brașovul Literar“ prin părțile noastre abia dacă se aude de numele lor. Cu îngâmfare nu merge, ci numai cu modestia.

„Fântâna Darurilor“, Anul VI. 9—10 din Noemvrie—Decemvrie 1934. Revista are un cerc mare de colaboratori și e foarte bine îngrijită dela stil până în toate detaliile tehnice. Pentru mireni e un caleidoscop cu lecturi foarte bune. Poezia religioasă e reprezentată prin tânărul poet V. Flueraș, autorul volumașului de poeme religioase „Tatăl Nostru“.

„Gazeta Cărților“, numerele din Octombrie, Noembrie și Decemvrie 1934.

O bogată bibliografie din largul țării secundată de alta din țările vecine. Articole foarte judicioase de sinteză, analiză, observație și îndrumare. Recenzii și varietăți. Cea mai mare lacună, ce n'o cunoaște (și poate nu vrea s'o cunoască!) Di D. Munteanu-Râmnic, e alegerea pe sprânceană acelor reviste — cărți — articole pentru tratare, cari îi convin dsale după bunul plac. Această lacună e și la celelalte reviste bucureștene. *Parcă dincoace de Carpați ar fi o paragină în opere și talente, parcă dincoace ar fi debutauții — iar dincolo scriitorii.* Di Munteanu-Râmnic are nevoie de o orientare obiectiva. Incolo revista sa e unica în geniul ei, deci ar umple un gol, dacă ar fi completă.

„Anuarul“ liceului „Petru Rareș“ din Piatra-Nemț 1933—1934 a apărut cu un bogat cuprins:

Anuarul în slujba cunoașterii regiunii de C. Turcu.

Profesorul Gheorghe Mihailescu de V. Ghîțescu.

Un călător francez acum un veac prin jud. Neamț: I. A. Vaillant.

Contribuțiuni pentru un istoric al Mănăstirii Durău de D. Hoge.

Urme de rotacism pe Valea Bistriței și două legende necunoscute despre Ștefan cel Mare.

Expedițiile Regelui Sobieski în Moldova și ținutul Neamțului de Al. Grigorovici.

Perspectivile arheologiei preistorice în jud. Neamț de M. Cojocar.

Mănăstirea Pionul sau Schitul Hangul și ruinele palatului Cnejilor Cantacuzini.

Mănăstirea Runcu de Const. A. Stoide.

„Analele Dobrogei“, revista soc. culturale dobrogene. Director e prof. univ. C. Brătescu dela universitatea din Cernăuți. R-vista apare odată pe an cu material vast și variat. Toate problemele geografice, arheologice, fauna-flora dobrogeană, marea și țărmul, provincia, folclorul dobrogean și atâtea altele sunt îngrijit redactate și temeinic prinse.

G. Roiban: „Versuri“. Poezia săltăreață a dlui Roiban în varietatea și cultura ideilor îl captează pe cititor și estetician prin simpatia tratării. Ideea saltă în largul ei când în proza versificată, când în poezia concentrată și bine încheată. Natural, autorul prinde tablourile din fundul tranșelor, le încadrează bine, în toate însă uu poți da de miezul ideii magice, care e mare lucru la un poet pur sânge. De felul dlui Roiban sunt puțini în poezia epocii noastre. Dsa se distanțează de modernism și bine face, căci modernismul deșanțat al poeziei seceră multor tineri aureola victoriei.

Di Roiban are și o broșură „Amintiri“ nespuse de simpatice prin stilul ușor și originalitatea expunerii. Se împarte în două părți I. Dascălii și elevii de altădată. II. Icoana din celula No. 2. Nu m'am putut despărți de ea, pânăce n'am citit-o din scoarță în scoarță. O recomand cu mare căldură tuturor.

„Amintirile“ sunt creionări ale trecutului antebelic și pasișări din timpul campaniei 1916, la care a luat și autorul parte. Sinceritatea și subtilitatea sunt două calități mari ale acestui autor.

„**Viața Literară**“ No. 165. Bunul director I. Valerian al acestei reviste e prea bun. Despre unele tentații critice esseiste ale unora căpătuiți în diferite colțuri ale revistei (și în aite citadele redacționale ale ziarelor din capitală) i-am amintit într'un articol undeva. Cu cât îi ridică valoarea revistei unui colaborator de seamă, cu atât o reduc alții prin camuflarea unor probleme literare, pentru care nu au nici o pregătire s'o afișeze în frontispiciul revistei. Să se compare deci toate articolele și cititorii vor afla aceea, ce afirm. Dl Lovinescu e foarte plastic în perspectiva critică asupra lui Cincinat. Mare a fost Cincinat, dar cu poezia nu va răzbate decât o epocă a literaturii române. Această epocă critică a nemuririi e pentru mulți fantoma enigmei viitorului: cum să fi Arghezi, Blaga, Hamatiad, Radu Gyr etc. Deci scriitori cunoscuți în mreața unui destin acerb.

Ca o ironie, ce n'o vede poate Ion Pillat, stă poezia sa „*Tăcere*“ sub articolul „Bravo, poete, Trăiască poezia!“ Dl Valerian ar trebui să facă școală serioasă cu colaboratorii săi, să nu admită astfel de monstruoziități într'o revistă atât de pretențioasă. Și atâtea alte poezii îngrămădite în jurul unui cioclu indezirabil. Cronica e foarte bogată, însă prea împeștriată cu numele atâtor scriitorăși, cari în alte reviste n'au ce căuta. Un colț de grație și dlui I. Focșeneanu pentru poemele sale. „*In sus*“ iscălit de C. St. Și mie îmi „impun obiectivitatea să relevez“, că I. Focșeneanu e un abil și delicat versificator, însă imperativul artei poetice e *vocațiunea poetică*, cu care nu l-a hărăzit Dumnezeu. Și tot obiectivitatea . . . Marcel Olinescu (oricât ar arunca încoace și incolo copitele unui oarecare Luca ori Spartacus din Reșița) face ispravă în proză, n'are ce căuta însă în poezie, cu toate eforturile suratei dela Arad, buna revistă „*Hotarul*“. Și ea cu o *pleiadă de debutanți*, cari la mine figurează numai la o anumită rubrică, nu în frontispiciul revistei. O astfel de pleiadă are și camaradul I. Valerian, de care nu mai poate scăpa.

A citi, citire.

Un cititor serios se poate educa pe sine și-i poate educa și pe alții prin exemplul său. Deci și cartea bună e o educătoare a masselor. Înțeleg ideologia. Cine nu pricepe, mai mult strică. O lectură sănătoasă aduce mai mult folos țaranului, ostașului, elevului, studentului intelectualului, cu *I mare și i mic*. Înainte de toate și de toate însă „*Afară de politica din țărănime, armată, cler, școală și administrație! Afară apașii din presă!*“

Numai așa va începe regenerarea epocii noastre, adânc cangrenată de flagelul cel mai grozav: politica în negativul și pozitivul ei. L. Costin

Redacționale

Manuscrisele să fie legibile și la timp trimise.
Reviste, ziare și broșuri de schimb se vor trimite redacției:
Lucian Costin — Caransebeș

Administrative

Revista se susține numai din abonamente. Cei, cari au primit și nu au restituit No. 1, No. 2 și No. 3—4, se consideră abonați.

Administrația îi roagă călduros pe toți abonații restanțieri, ca să lichideze abonamentul anticipativ, căci a susține o revistă numai din abonamente — e o regie foarte grea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Administrator pentru București:

Stud. univ. Nicolae Posa

Str. Constantinache Caracaș 35, București.

Administrator pentru Oradea:

Dimitrie Stoian, funcționar

Str. Astra, 34.

Abonamente:

In țară : pentru particulari . . .	Lei 160
pentru instituții . . .	Lei 250
exemplarul No. 5 . . .	Lei 10
In străinătate	Lei 200